

SYLWAN

MIESIĘCZNIK POLSKIEGO TOWARZYSTWA LEŚNEGO

Wydawany z pomocą finansową Polskiej Akademii Nauk

Rok CXXIII

Warszawa, październik 1979 r.

Numer 10

TADEUSZ MARSZAŁEK

Niektóre problemy współczesnego gospodarstwa leśnego

Некоторые проблемы современного лесного хозяйства

Some problems of the contemporary forest management

Tempo oraz kierunki społeczno-gospodarczego rozwoju naszego kraju wpływają w sposób zasadniczy na przemiany zakresu zadań stawianych przed lasami i gospodarstwem leśnym, wpływają także na przemiany warunków, w jakich przychodzi lasom i gospodarstwu leśnemu zadania te realizować. Wynika to zresztą z faktu istnienia ścisłych powiązań i współzależności między leśnictwem a pozostałymi dziedzinami życia społeczno-gospodarczego.

Do przemian grupy pierwszej, czyli do przemian w zakresie zadań spełnianych przez las i gospodarstwo leśne, należy zaliczyć m. in. gwałtowny wzrost zapotrzebowania na socjalne i ochronne funkcje lasu, zwłaszcza na funkcje rekreacyjne oraz funkcje szeroko rozumianej ochrony środowiska przyrodniczego człowieka, przy jednoczesnym utrzymywaniu się wysokiego zapotrzebowania na surowiec drzewny i inne produkty leśne. Przez pojęcie funkcji lasu i gospodarstwa leśnego rozumie się tu całokształt materialnych i niematerialnych wartości użytkowych (produkty, usługi, świadczenia, użyteczności, oddziaływanie itp.) dostarczanych społeczeństwu przez las i gospodarstwo leśne.

Druga grupa — przemiany w zakresie warunków w jakich lasy i gospodarstwo leśne realizują swoje zadania dotyczą m. in. stanu załogi robotniczej, stopnia mechanizacji prac leśnych, systemu zarządzania leśnictwem i organizacji produkcji leśnej, poziomu kosztów działalności gospodarczej w leśnictwie oraz warunków środowiska przyrodniczego, którego częścią jest las.

Wymienione odcinki oraz tendencje przemian nie mają charakteru przypadkowego, lecz stanowią odzwierciedlenie prawidłowości jakie występują w działalności gospodarczej leśnictwa większości krajów. Różnice polegają jedynie na tym, że owe tendencje i prawidłowości występują w poszczególnych krajach w różnym natężeniu zależnym od aktualnego poziomu gospodarczego rozwoju, w tym także od aktualnego poziomu rozwoju społecznego osiągniętego przez dany kraj. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie niektórych problemów wynikających z aktualnych tendencji i prawidłowości rozwojowych gospodarstwa leśnego w europejskich krajach uprzemysłowionych, w tym także tendencji i prawidłowości rozwojowych polskiego gospodarstwa leśnego.

I

W związku z gwałtownym rozwojem gospodarczym świata, wzrostem liczby ludności, postępującą industrializacją, urbanizacją i przemianami jakie zachodzą w środowisku przyrodniczym człowieka, podstawowym warunkiem spełniania przez las różnorodnych funkcji użytecznych dla współczesnych i przyszłych pokoleń staje się zachowanie i polepszenie istniejącego stanu lasów (tj. zarówno stanu siedlisk leśnych jak i stanu rosnących na tych siedliskach drzewostanów).

Las jest zespołem biocenotycznym, którego głównymi komponentami są grunt leśny oraz drzewostany. Jest on elementem sił wytwórczych gospodarstwa leśnego o podstawowym znaczeniu. Stan gruntów leśnych (jakość siedlisk) i drzewostanów (ilość i jakość zasobów leśnych na pniu) przesądza bowiem nie tylko o możliwościach przyrostowych drzewostanów, o możliwościach obecnego i przyszłego rozmiaru pozyskania drewna, o podaży innych użytków i świadczeń leśnych, ale przesądza również o efektywności wszystkich nakładów i przedsięwzięć gospodarczych w leśnictwie.

Zachowaniu i polepszeniu stanu lasu, będącego źródłem odnawialnego, i jak dotychczas niezastąpionego i nie sezonowego surowca niezbędnego dla rozwoju materialnego i kulturalnego każdego kraju, a także jedną z biologicznych podstaw życia społeczeństwa, sprzyja zwłaszcza zwiększenie lesistości, stosowanie prawidłowego rozmiaru użytkowania oraz prowadzenie niezbędnych zabiegów odnowieniowych, zalesieniowych, pielęgnacyjnych i ochronnych. Jednakże nie wszystkie kraje prowadzą racjonalną gospodarkę leśną, przy czym pogorszenie stanu lasu i obniżenie podaży jego wielostronnych użytecznych funkcji następuje najczęściej wskutek poniższych okoliczności:

a. przekraczanie dopuszczalnego rozmiaru użytkowania, a w niektórych krajach (np. Szwajcaria) — użytkowanie znacznie poniżej etatu rębego, co również jest zjawiskiem gospodarczo społecznie negatywnym.

b. zmniejszanie stabilności istniejących lasów przez zaniechanie prowadzenia niezbędnych ilości zabiegów odnowieniowych, pielęgnacyjnych i ochronnych,

c. zmniejszanie powierzchni lasu przez wylesienia, zwłaszcza na terenach aglomeracji rekreacyjno-wypoczynkowych, przemysłowych, miejskich i wiejskich,

d. zagrożenie stanu zdrowotnego lasu na skutek zmian stosunków wodnych oraz zanieczyszczeń powietrza i gleby powodowanych przez zakłady przemysłowe,

e. zagrożenie stanu zdrowotnego lasu na skutek nadmiernego stanu zwierzyny łownej lub nadmiernego obciążenia lasu funkcjami rekreacyjnymi,

f. przekształcanie powierzchni leśnych na tereny nieleśne, terenów nieleśnych zaś na powierzchnie leśne w sposób bezplanowy i naruszający zasady przestrzennego zagospodarowania kraju,

g. zagrożenie stanu lasu i gospodarstwa leśnego wskutek utrzymywania się niewłaściwej struktury przemysłu drzewnego, nieodpowiedniej polityki płac w leśnictwie, polityki cen na produkty gospodarstwa leśnego, polityki inwestycyjnej itp.

Nie ulega wątpliwości, że ilościowe, jakościowe i wartościowe polepszanie stanu zasobów leśnych na pniu (drzewostanów) oznacza zarazem zwiększanie trwałego majątku społeczeństwa. Zasoby leśne na pniu, których wartość w Polsce, po uwzględnieniu zmian cen na surowiec drzewny, wynosi ponad 925 mld zł, są w rzeczywistości majątkiem produkcyjnym, gdyż dzięki jego bezpośredniemu udziałowi w procesie produkcji leśnej powstaje produkt w postaci przyrostu miąższości i jakości drzewostanów. Zasoby leśne na pniu są jednocześnie (wraz z gruntem leśnym) źródłem wielu pośredniogospodarczych i pozagospodarczych użyteczności, bez których żadne społeczeństwo nie może się obejść.

II

Współczesne tendencje rozwojowe leśnictwa w uprzemysłowionych krajach europejskich dowodzą, że zapotrzebowanie na pośredniogospodarcze i pozagospodarcze funkcje lasu, a zwłaszcza na rekreacyjne funkcje lasu oraz funkcje związane z ochroną i kształtowaniem środowiska przyrodniczego człowieka rosną już obecnie znacznie szybciej od zapotrzebowania na surowiec drzewny.

Również w naszym kraju będzie w najbliższych latach szybko narastała liczba ludności poszukującej na terenach leśnych warunków do regeneracji sił i zdrowia, jak również będzie się nasilało żądanie społeczeństwa coraz szerszego wykorzystywania lasów jako elementu pozwalają-

cego na kształtowanie bardziej korzystnych warunków zdrowotnych i estetycznych wokół dzielnic mieszkaniowych, zakładów pracy i ośrodków wypoczynkowych oraz jako podstawowego czynnika przeciwdziałającego zanieczyszczeniu nieba, ziemi i wody na skutek działania przemysłu. Należy przy tym zwrócić uwagę na fakt, że — podobnie jak w innych krajach uprzemysłowionych i charakteryzujących się coraz większą przewagą a nawet dominacją ludności miejskiej — również w naszym kraju największe znaczenie będzie miało nie tylko ogólne zagospodarowanie lasów pod względem rekreacyjno-wypoczynkowym, ale zwłaszcza organizowanie tzw. ośrodków leśnej rekreacji podmiejskiej.

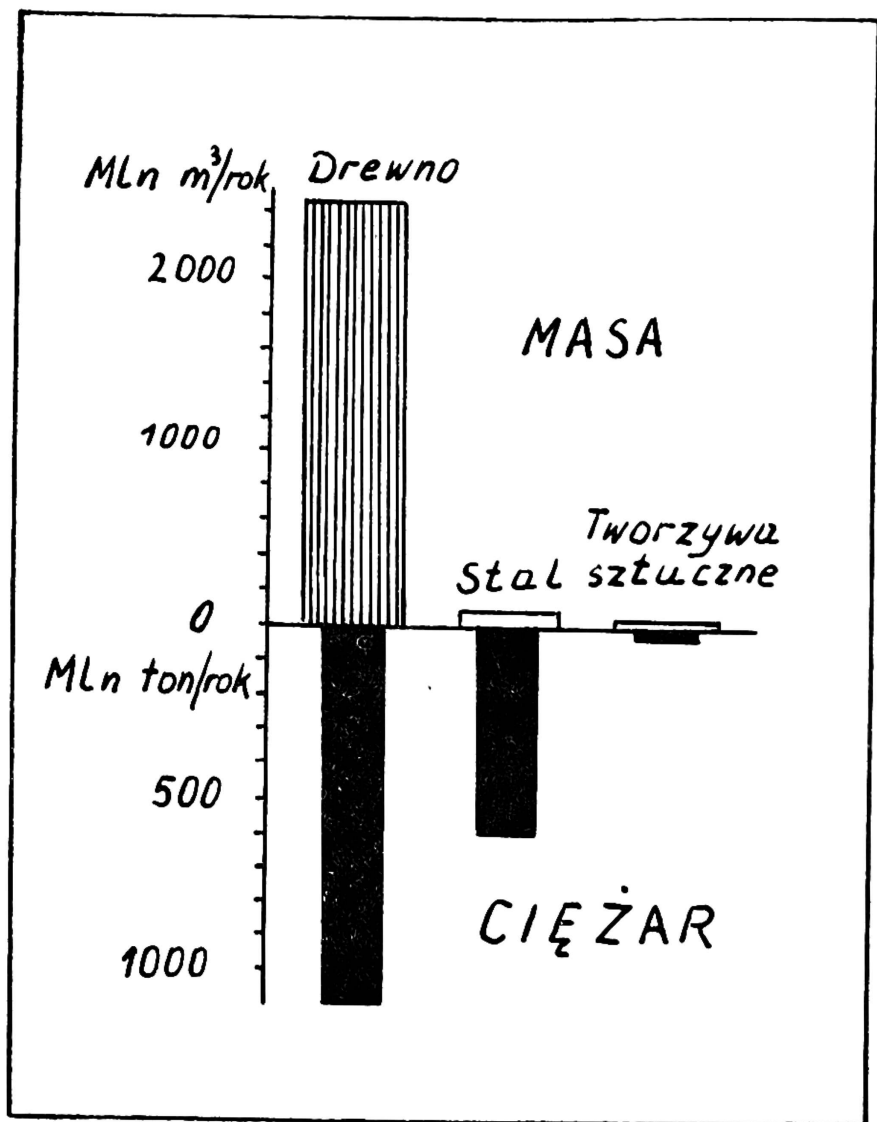
Ośrodki leśnej rekreacji podmiejskiej są w niektórych krajach (np. RFN, Belgia) organizowane zarówno dla miast większych jak i dla miast średnich i małych. Przeznacza się na nie wydzielone obszary leśne położone w granicach miasta lub w pobliżu granic miasta, tak aby dojazd mógł odbywać się również przy użyciu publicznych środków komunikacji, a mieszkańcy miasta mogli korzystać z ośrodka codziennie, nawet w godzinach po zakończeniu pracy. Obszary takie są z reguły bardzo starannie zagospodarowane i dobrze wyposażone w urządzenia rekreacyjno-wypoczynkowe, przy czym w wielu przypadkach obszary te przybierają postać typowych lasoparków.

Przeznaczenie terenów na ośrodki leśnej rekreacji podmiejskiej powinno następować w sposób bardzo rozważny i oszczędny, albowiem z góry założyć trzeba, że tereny te będą praktycznie wyłączone z produkcji leśnej. Gospodarkę w ośrodkach leśnej rekreacji podmiejskiej organizowanych przeważnie na terenie b. lasów komunalnych lub lasów wykupionych przez miasto z rąk prywatnych i państwowych prowadzą w krajach zachodnich leśnictwa komunalne lub zarządy zieleni miejskiej.

Nie ulega wątpliwości, że zwiększanie podaży rekreacyjno-wypoczynkowych i innych pośredniogospodarczych i pozagospodarczych funkcji lasu wymagać będzie zaangażowania wielokrotnie większych od aktualnie stosowanych sił i środków, w tym także nakładów pracy żywej. Szwajcarskie doświadczenia wskazują, że wzrost nakładów pracy żywej spowodowany zwiększeniem się zapotrzebowania na rekreacyjno-wypoczynkowe funkcje lasu wynosi średnio 10—15 godzin/ha/rok, a w skrajnych przypadkach (np. lasy podmiejskie, lasy w regionach małolesistych o wysokim zaludnieniu) może sięgać do 100 godzin/ha/rok.

W pełni doceniając ważność zwiększania podaży pośredniogospodarczych i pozagospodarczych świadczeń lasu należy jednak przewidywać, że w związku z obejmującym cały świat kryzysem energetycznym i surowcowym będzie również produkcja drzewna stale zdobywała na znaczeniu. Surowiec drzewny wyraźnie bowiem dominuje wśród innych ro-

dzajów surowców (rycina). Podkreślenie tego faktu jest niezbędne z tego powodu, że w niektórych wypowiedziach prognostycznych daje się czasem wyczuć nie odpowiadające rzeczywistości przypuszczenie o mogącym nastąpić przekształceniu gospodarstwa leśnego w jednostki powołane do dostarczania głównie rekreacyjnych i wypoczynkowych użyteczności, w których leśnicy pełniliby funkcje zbliżone do pełnionych obecnie przez pracowników parków miejskich. Doświadczenia z przeszłości i teraźniejszości dowodzą jednak jednoznacznie, że gospodarstwo leśne może dostarczać dużych ilości świadczeń pośredniogospodarczych i pozagospodarczych o wysokiej jakości i jednocześnie osiągać zadowalające rezultaty produkcyjne.

Ilość zużywanego corocznie drewna w świecie przekracza wielokrotnie zarówno pod względem masy jak i pod względem ciężaru ilość stali i tworzyw sztucznych.

Prawdą jest bowiem, że chociaż społeczny sens zachowania lasów i zwiększania powierzchni lasów kojarzy się w ostatnich dziesięcioleciach coraz bardziej z udostępnianiem ich dla celów turystyczno-wypoczynkowych i spełnianiem różnych funkcji pośredniogospodarczych i pozagospodarczych, to jednak żadne społeczeństwo nie rezygnuje i nie będzie w najbliższym czasie mogło zrezygnować z żądania dostarczania przez gospodarstwo leśne coraz większych ilości drewna niezbędnego np. do produkcji mebli, elementów budowlanych, papieru itp.

III

Wzrostowi zakresu produkcyjnych i pozaprodukcyjnych zadań gospodarstwa leśnego towarzyszy w ostatnich latach gwałtowny ubytek robotników leśnych, nie zawsze i nie w pełni rekompensowany przez zwiększenie wyposażenia gospodarstwa leśnego w maszyny i urządzenia techniczne.

Przemieszczaniu się ludności ze wsi do miast oraz szybkiemu rozwojowi przemysłu i usług towarzyszy i będzie nadal towarzyszył odpływ siły roboczej z leśnictwa do prac bardziej atrakcyjnych. Odpływ robotników leśnych (oraz wymiana robotników o niskich kwalifikacjach na robotników wysoko kwalifikowanych) utrzymuje się mimo obserwowanych w wielu krajach wyraźnych tendencji do podwyższania płac robotników leśnych do poziomu płac robotników przemysłowych i mimo rozszerzania zakresu świadczeń socjalnych i poprawy warunków bytowych. W niektórych krajach (np. Szwajcaria) wypowiada się nawet obawy, że brak robotników leśnych stanie się czynnikiem ograniczającym możliwości rozwoju gospodarki leśnej, co doprowadzić może do ekstensyfikacji działalności gospodarczej w leśnictwie. Ubytek siły roboczej jest z reguły rekompensowany mechanizacją prac leśnych, mającą również na celu obniżenie stopnia uciążliwości tych prac, zwiększenie wydajności pracy, stworzenie warunków zatrudnienia w leśnictwie robotników wysoko kwalifikowanych, dobrze opłacanych i związanych z miejscem pracy.

Można zatem ogólnie stwierdzić, że prawidłowości jakie obserwujemy w kierunkach rozwoju rolnictwa i przemysłu występują w zasadzie również na odcinku gospodarstwa leśnego, bowiem również gospodarstwo leśne ulega w coraz szybszym tempie uprzemysłowieniu. Jednakże uprzemysłowienie gospodarstwa leśnego przebiega w warunkach znacznie bardziej trudnych i złożonych niż to ma miejsce w innych gałęziach gospodarstwa narodowego. Na niektóre z tych warunków nie ma człowiek żadnego wpływu (np. fizjografia terenu, warunki klimatyczne, długości okresu wyrastania drzewostanu), a na inne ma tylko wpływ częściowy (np. możliwość specjalizacji i koncentracji produkcji, możliwości zmiany składu gatunkowego drzewostanów). Mimo powyższych okoliczności oraz mimo że przejście od pracy ręcznej do pracy zmechanizowanej zaznaczyło się w leśnictwie światowym z wielkim opóźnieniem, gdyż dopiero po II wojnie światowej, gospodarstwo leśne ma jednak realne szanse szybkiego zrównania się pod względem uprzemysłowienia z innymi, stojącymi już dziś na wysokim poziomie technicznym i technologicznym dziedzinami produkcji materialnej.

Największe możliwości rozwoju technicznego i technologicznego występują niewątpliwie w drugiej fazie procesu produkcji leśnej, czyli w fa-

zie leśnej produkcji mechanicznej (pozyskanie i transport drewna). Dotyczy to zwłaszcza krajów charakteryzujących się mało zróżnicowanymi warunkami produkcji leśnej, np. przewagą terenów równinnych, kompleksami leśnymi składającymi się z drzewostanów jednowiekowych i jednogatunkowych. Ogólnie rzecz biorąc technika i technologia pozyskiwania i transportu drewna osiągnęła w krajach gospodarczo rozwiniętych poziom bardzo wysoki. Można nawet powiedzieć, że jedyną przyczyną stwierdzanego w niektórych krajach niedostatecznego postępu technicznego i technologicznego w zakresie pozyskiwania i transportu drewna jest niedostatek środków inwestycyjnych.

Całkowicie odmiennie kształtują się warunki i możliwości rozwoju technicznego i technologicznego w zakresie pierwszej fazy procesu produkcji leśnej, a mianowicie w zakresie fazy leśnej produkcji organicznej (hodowla lasu). Odnowienie, pielęgnacja i ochrona lasu prowadzone metodami tradycyjnymi są bardzo pracochłonne, i jak dotychczas należą do prac leśnych najmniej zmechanizowanych, a zarazem najbardziej opornych na wpływy nowych zmechanizowanych technologii. Jest to okoliczność szczególnie niekorzystna, albowiem właśnie rozwój systemów technicznych i technologicznych hodowli lasu jest czynnikiem przesądzającym o możliwościach i kierunkach rozwiązań dotyczących pełnego zmechanizowania prac leśnych w okresie całej kolei rębności.

IV

Dla zapewnienia możliwości spełniania przez las i gospodarstwo leśne pełnego zakresu funkcji odpowiadających potrzebom współczesnego społeczeństwa niezbędne jest przyspieszenie tempa przebudowy technicznej i technologicznej leśnictwa, a także stosowanie w leśnictwie pogłębionej specjalizacji, kooperacji i koncentracji produkcji (zwłaszcza koncentracji przestrzennej i czasowej poszczególnych czynności gospodarczych).

Zwiększanie stopnia mechanizacji prac leśnych, zwłaszcza mechanizacji prac związanych z hodowlą lasu, wymaga kompleksowego ujmowania procesów produkcyjnych odbywających się w jednostkach organizacyjnych gospodarstwa leśnego, a zwłaszcza wymaga prowadzenia gospodarki leśnej w taki sposób, aby cele cząstkowe poszczególnych prac leśnych (np. cele odnowienia lasu i związane z nim decyzje dotyczące wyboru składu gatunkowego zakładanej uprawy, dotyczące wyboru rodzaju więźby itp.) nie stanowiły wyizolowanych i zamkniętych w sobie celów partykularnych, lecz aby cele te były spójne z celem całościowym gospodarstwa leśnego.

Dla osiągnięcia wymienionego stanu staje się m. in. niezbędne (oczywiście tam, gdzie nie naruszy to równowagi biologicznej lasu, ani ko-

rzystnych funkcji lasu w środowisku przyrodniczym człowieka) kształtowanie ładu czasowego i przestrzennego oraz struktury drzewostanów w sposób umożliwiający stosowanie mechanizacji. Niezbędne jest również częściowe zastąpienie niektórych tradycyjnych, trudnych do zmechanizowania metod pielęgnacji drzewostanów i gleby (np. wprowadzanie podszytów, cięcia pielęgnacyjne) przez inne metody stwarzając większe możliwości zmechanizowania (np. melioracje, nawożenie, selekcja). Niezbędne jest przy tym oderwanie się od wielu tradycyjnych modeli i rozwiązań oraz opieranie podejmowanych w tym zakresie przedsięwzięć na założeniu, że podobnie jak elektroniczne maszyny cyfrowe nie są zwykłą zmechanizowaną wersją tradycyjnego liczydła, tak i mechanizacja hodowli lasu musi się opierać na jakościowo nowych rozwiązaniach technicznych i technologicznych.

Przebudowa techniczna i technologiczna leśnictwa musi jednak respektować nie tylko osiągnięcia nauk technicznych, ale także osiągnięcia nauk biologicznych i społecznych. Im większy będzie rozwój techniczny gospodarstwa leśnego, tym bardziej konieczne będzie ściślejsze przestrzeganie biologicznych praw życiowych lasu, oraz tym bardziej będzie niezbędne podejmowanie intensywnych działań zapewniających prawidłowy rozwój lasu.

Intensyfikacja gospodarstwa leśnego oraz stosowanie przemysłowych metod produkcji leśnej prowadzą w prostej linii do dużego nagromadzenia w leśnictwie maszyn i ludzi, do wzajemnego zazębiana się poszczególnych faz produkcyjnych i do konieczności współdziałania z jednostkami organizacyjnymi spoza leśnictwa. Wymieniony kierunek rozwoju wymaga zatem stosowania w leśnictwie nowych form organizacyjnych, zwłaszcza specjalizacji, kooperacji i koncentracji produkcji.

Nieumiejętne i niepełne wykorzystanie posiadanego potencjału produkcyjnego oraz jego przestoje powodują w dobie współczesnej straty materialne setki razy większe niż wtedy, kiedy prace w lesie były wykonywane prawie wyłącznie przez niewykwalifikowanych robotników posługujących się najprostszymi narzędziami. Straty te mogą być wynikiem bądź to niepełnego wykorzystania czasu pracy maszyn i robotników, bądź też niewłaściwego zastosowania posiadanych środków technicznych. W związku z tym niezwykle ważnego znaczenia nabierają we współczesnym leśnictwie problemy zarządzania i właściwej organizacji produkcji i pracy.

V

Do bardziej efektywnego wykorzystania sił i środków znajdujących się w posiadaniu jednostek organizacyjnych gospodarstwa leśnego nie-

zbędne jest doskonalenie podziału lasów na rejony o wyznaczonych im produkcyjnych i pozaprodukcyjnych funkcjach wiodących, a zwłaszcza niezbędne jest dokonanie opartego na kryterium maksymalnej efektywności zróżnicowania poziomu intensywności zagospodarowania lasu w poszczególnych regionach.

Celem zróżnicowania poziomu intensywności zagospodarowania lasu, czyli celem ustalania stopni intensywności będących optymalnymi normatywami nakładów i efektów wyliczonymi dla 1 ha powierzchni leśnej w różnych warunkach ekonomicznych i siedliskowo-drzewostanowych, jest podwyższanie efektywności wykorzystania stojącej do dyspozycji gospodarstwa leśnego siły roboczej, środków materialnych i zasobów przyrodniczych. Różnicowanie poziomu intensywności sprowadza się zatem do różnicowania stopnia natężenia zagospodarowania lasu w zależności od relacji występujących między nakładami a efektami w poszczególnych typach siedliskowych lasu. Różnicowanie to może np. uwzględniać następujące stopnie:

- a) małointensywne zagospodarowanie lasu (poniżej aktualnego poziomu intensywności),
- b) intensywne zagospodarowanie lasu (według aktualnego poziomu intensywności),
- c) wysoko intensywne zagospodarowanie lasu (powyżej aktualnego poziomu intensywności).

Stopnie intensywności mają jednak swój sens tylko wtedy, kiedy odzwierciedlane za ich pomocą zróżnicowanie intensywności zagospodarowania lasu dokładnie precyzuje zakres przedsięwzięć gospodarczych niezbędnych do osiągnięcia zwiększenia produktywności lasu. Należy więc stworzyć takie warunki, aby zmniejszenie produktywności na siedliskach mniej korzystnych z ekonomicznego i przyrodniczego punktu widzenia zostało przez zwiększenie produktywności na siedliskach bogatych nie tylko zrekompensowane, ale aby dzięki lepszemu wykorzystaniu posiadanych nakładów sił i środków osiągnięty został ogólny wzrost produkcji leśnej charakteryzującej się korzystniejszymi od dotychczasowych relacjami między poniesionymi nakładami a osiągniętymi efektami.

Zróżnicowanie stopni intensywności zagospodarowania lasu jest już wprawdzie stosowane przez praktykę gospodarstwa leśnego w wielu krajach. Praktyka gospodarcza jest do tego po prostu zmuszana głównie ze względu na niedostateczną ilość posiadanej siły roboczej, maszyn i materiałów. Chodzi jednak o to, aby omawiane zróżnicowanie nie miało charakteru przypadkowego, lecz było oparte na przesłankach naukowych i umożliwiało osiąganie celów gospodarowania w leśnictwie w sposób możliwie najbardziej efektywny.

VI

Wysuwane często twierdzenie, że racjonalizacja gospodarowania w leśnictwie ma ograniczone możliwości rozwojowe, nie odpowiada rzeczywistości, a w ramach właściwie wyposażonego i prawidłowo prowadzonego gospodarstwa leśnego zawsze istnieją możliwości dalszego doskonalenia czynności hodowlanych, technicznych, gospodarczych i organizacyjnych.

Teza powyższa znajduje potwierdzenie w osiągnięciach gospodarstwa leśnego nie tylko Polski, ale również wielu krajów europejskich. Tak np. gospodarstwo leśne RFN osiągało w okresie ostatnich 15 lat przeciętny roczny wzrost wydajności pracy wynoszący 5%, podjęte zaś w gospodarstwie leśnym NRD na szeroką skalę przedsięwzięcia zmierzające do racjonalizacji gospodarowania pozwoliły ustalić, że znajdująca się w stadium realizacji optymalizacja składu gatunkowego drzewostanów przyniesie w ujęciu długofalowym około 1 m³/ha dodatkowego przyrostu miąższości drzewostanów rocznie. Natomiast optymalizacja kolei rębności i struktury wiekowej drzewostanów pozwoli zwiększyć o 10% pozyskanie drewna w stosunku do poprzednich obliczeń (bez zmiany poprzednio założonych optymalnych stanów zasobów leśnych na pniu), a optymalizacja kolejności włączania poszczególnych drzewostanów do etatu rębego pozwoli w skali perspektywicznej zwiększyć wskaźnik przyrostu przeciętnego o 0,4 m³/ha rocznie.

Tworzenie odpowiednio silnej bazy materialnej gospodarstwa leśnego otwiera możliwości stosowania w leśnictwie zasad rachunku ekonomicznego oraz zwiększania efektywności gospodarowania opartego na wyborze optymalnych wariantów rozwiązań. O zwiększaniu efektywności w leśnictwie można bowiem mówić dopiero wówczas, kiedy ma się możliwość wyboru spośród wielu wariantów. Gdy natomiast posiadane przez leśnictwo siły i środki są tak ubogie, że możliwy jest tylko jeden sposób postępowania, wtedy rachunek ekonomiczny traci swój sens, bo bez względu na jego wynik i tak postępować będziemy tak samo.

VII

Praktyka światowego leśnictwa wskazuje, że koszty działalności gospodarczej w leśnictwie, a zatem również koszty wytworzenia 1 m³ surowca drzewnego, wzrastają z roku na rok i w miarę postępu intensyfikacji gospodarstwa leśnego oraz rozszerzania zakresu pozaprodukcyjnych świadczeń lasu będą się stawały coraz wyższe.

Okres, w którym leśnictwo charakteryzowało się niezwykle niskimi kosztami działalności gospodarczej, w tym także niskimi kosztami wytworzenia 1 m³ drewna, należy już do przeszłości. Fakt ten powinien do-

trzeć do świadomości całego społeczeństwa oraz do świadomości kierownictwa gospodarczego każdego kraju.

Rosnącym kosztom wytwarzania w leśnictwie muszą towarzyszyć odpowiednie zmiany cen na produkty gospodarstwa leśnego oraz zmiany wielkości nakładów inwestycyjnych. Zmiany te powinny umożliwić gospodarstwu leśnemu zarówno osiągnięcie prawidłowej rentowności, jak i rozwijanie dalszej intensyfikacji produkcji w skali odpowiadającej rosnącemu zapotrzebowaniu społeczeństwa na drewno i produkty z drewna oraz rosnącemu zapotrzebowaniu na pośredniogospodarcze i pozagospodarcze użyteczności lasu.

Zwiększanie nakładów na działalności gospodarczą w leśnictwie, zwiększanie cen na surowiec drzewny i produkty z drewna, a także obniżanie się wskaźników efektywności gospodarowania w leśnictwie, znajdujące wyraz m. in. w pogarszaniu się relacji między ponoszonymi nakładami a uzyskiwanymi efektami, nie należą do zjawisk powszechnie akceptowanych. Jednakże zdawać sobie trzeba sprawę z faktu, że funkcje leśnictwa nie ograniczają się do funkcji gospodarczych, przy czym żaden z działów produkcji materialnej nie dostarcza społeczeństwu tak wielkiej ilości i tak wysokiej jakości trudnych do skwantyfikowania funkcji (usług, świadczeń) pośredniogospodarczych i pozagospodarczych jakich dostarcza las i gospodarstwo leśne. Ostatnio wymienionych efektów nie można już jednak obecnie uzyskiwać bez ponoszenia dodatkowych nakładów lub bez ponoszenia strat na produkcji leśnej.

VIII

Niezależnie od powszechnych już dziś leśnych studiów podyplomowych dotyczących dziedzin głównie biologicznych i technicznych, staje się coraz bardziej niezbędne wzbogacenie tych studiów o kierunki obejmujące zagadnienia planowania i zagospodarowania przestrzennego kraju, zagadnienia planowania rozwoju regionów oraz zagadnienia ekonomiki leśnictwa i organizacji gospodarstwa leśnego.

Działalność gospodarczą w leśnictwie należy bowiem dziś w coraz większym stopniu traktować jako integralną część składową gospodarczego i społecznego rozwoju poszczególnych regionów. Każdy leśnik powinien zatem uzyskać na drodze regularnych studiów podyplomowych dodatkową wiedzę z dziedziny prawa, organizacji i z innych dziedzin, których znajomość umożliwi mu pełne włączenie gospodarstwa leśnego do rozwoju regionu lub do opracowania planu przestrzennego zagospodarowania kraju, a także nakreślenie granic możliwości obciążenia gospodarstwa leśnego zadaniami wysuwanymi przez dany region. Krótko mówiąc, współczesny leśnik musi być dobrze poinformowanym i silnym

partnerem dla istniejących ośrodków planistycznych na różnych szczeblach zarządzania.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, że jakkolwiek leśnictwo charakteryzuje się pewnymi specyficznymi cechami (każdy dział produkcji ma swoją specyfikę), to jednak już od dawna przestało ono być wyizolowanym działem, rządzącym się własnymi prawami, rozwiązującym swoje problemy we własnym zakresie — bez pomocy z zewnątrz, i nie liczącym się z potrzebami innych działów gospodarstwa narodowego. Dlatego też organizatorów współczesnej gospodarki leśnej musi cechować umiejętność szerokiego patrzenia i widzenia wielorakich powiązań zwrotnych leśnictwa z pozostałymi działami gospodarstwa narodowego, a także zdolność rozumowania kategoriami szeroko pojętego dobra ogólnogospodarczego i ogólnospołecznego. Bez tych umiejętności i uzdolnień organizatorów gospodarki leśnej — leśnictwo nie byłoby w stanie dotrzymać kroku rozwojowi innych działów gospodarstwa narodowego, ani też wnieść pożądanego wkładu w gospodarczy, cywilizacyjny i duchowy rozwój społeczeństw.

Z Instytutu Organizacji Gospodarstwa Leśnego SGGW — AR

Краткое содержание

Автором анализируются некоторые проблемы вытекающие из актуальных тенденций развития лесного хозяйства в развитых европейских странах. На основании проведенного анализа автор утверждает, что 1) Основным условием выполнения лесом разнообразных полезных функций для настоящих и будущих поколений является актуальное сохранение и улучшение состояния леса, 2) потребности в социальных и защитных функциях леса, а особенно потребности в функциях рекреационных возрастает уже в настоящее время значительно быстрее, чем потребности в древесном сырье, 3) росту производительных и внепроизводительных задач лесного хозяйства сопутствует в последние годы резкий отлив лесных рабочих, который не полностью рекомпенсируется ростом оборудования лесного хозяйства машинами и техническими устройствами, 4) существует срочная необходимость ускорения темпа технической и технологической перестройки лесного хозяйства в связи со специализацией, кооперацией и концентрацией производства, 5) важное задание должно выполнить деление лесов на лесные районы с назначенными ведущими функциями и дифференцирование уровня интенсивности ведения хозяйства, 6) цены древесины и капиталовложения должны дать возможность лесному хозяйству как в достижении закономерной рентабельности, так и в развитии дальнейшей интенсификации лесного производства и увеличения предложений внепроизводственных функций леса.

Summary

Author analyses certain problems resulting from recent trends of forest management in developed countries of Europe. On the background of carried out analysis author states, among other things, that: 1) maintenance and improvement of forest status becomes recently the basic condition for the performance of various useful functions by forest for present and future generations, 2) demand for social and protective functions of forest, and particularly the demand for recreational functions grows at present at a considerably higher rate than the demand for wood raw-material, 3) an increase in production and beyond-production tasks of forest managements is during recent years accompanied by a rapid egress of forest workers not compensated fully by an increase in the outfit of forest economy in machines and technical devices, 4) there is an urgent necessity of the acceleration of the rate of technical and technological reconstruction of forest management in connection with specialization, cooperation, and concentration of production, 5) organization of forests into regions with assigned leading functions and the differentiation of intensity level of forest management has an important task to fulfill, 6) wood prices and investment outlays ought to render possible to the forest economy both to achieve regular rentability and to continue the intensification of forest production and to increase the supply of beyond-production functions of forest.